

22.

24.

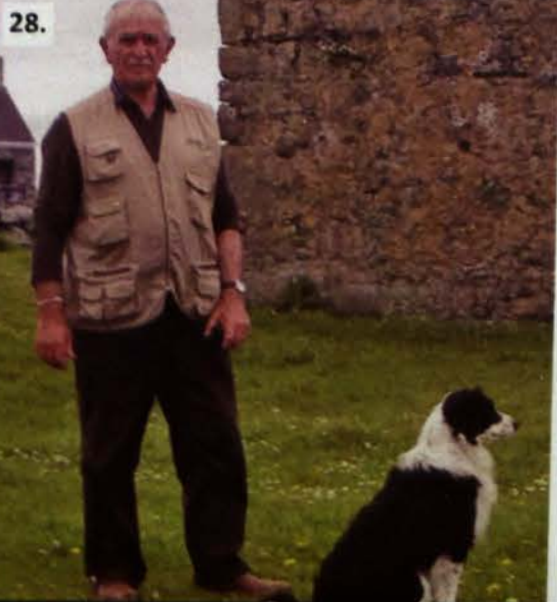
25.

26.

28.

29.

23.

27.

Máire Bean Uí Chonaola

Meta Uí Mháille

Máire Bean Uí Chonaola, thugtaí Mary Ivy Muirthi. Ach i Ros Muc Mary Kelly a thug mórán chuile dhuine uirthi, a h-ainm roimh pósadh. Bhí aithne aici ar an saol mór agus ag an saol mór uirthi. Ba chuma cén áit a mbeadh sí chas daoine uirthi a d'fhan ar lóistín aici nó scoláirí a bhíodh ag freastal ar na coláistí Gaeilge, daoine a casadh uirthi agus ar chuir sí aithne orthu ag imeachtaí, feachtais, cruinnithe agus ócáidí a mbíodh baint aici leo. Ba chuma cén t-achar blianta ó chonaic sí iad d'athnódh sí iad agus bhí a n-ainm aici ar an bpointe. Bhí cuimhne iontach aici. Bean í a raibh tuairimí láidir aici agus nach raibh faitíos uirthi tabhairt faoi rud ar bith. Ní raibh an saol éasca aici i gconaí, ach níor lig sí don saol ná do rud ar bith an ceann is fearr a fháil uirthi. Cé go raibh aois mhaith aici ní cheapfá sin. B'fhéidir go raibh na blianta aici ach níor chuir siad aois uirthi, bhí sí luath aclaí agus bhí croí óg aici. D'athraigh sí leis an saol. Bhain sí úsáid agus sásamh as na deiseanna a tháinig leis an athrú mór a tháinig ar an saol. Bean fhaiseanta a bhíodh gléasta go breá i gcónaí ab ea í. Ba bhreá léi taisteal agus rinne sí cuid mhaith de sin i rith a saoil. Cé gur bean í a bhí an-dáiríre ina dearcadh, bhí sí spraoiúil géimíúil freisin. Ba bhreá léi ceol is amhráin agus imeachtaí sóisialta. Cé gur fhág sí Camus agus í ina bean óg bhí a croí i gconaí ann agus ní raibh amhrán ar bith ab fhearr léi ná amhrán Chamuis.

Go ndéanfaidh Dia grásta uirthi. Bhí muid ag ceapadh agus is minic a dúradh é go mairfeadh sí go deo.

Is ó thaobh Phléaráca a chuir mise aithne cheart ar Mhary. Bhí sí ar Bhord Stiúrtha Phléaráca ón tús césmoite den bhliain 1996. Bord é a raibh dualgais mhóra ar na stiúrthóirí ó thaobh an chomhlachta a rith de réir mar a bhí leagtha síos ag Áisíneacht Chomhraic na Bochtaine ar dtús agus ina dhiaidh sin faoi an (CDP) An Clár Forbartha Pobail. Obair dheonach a bhí ann a raibh go leor oibre agus ama i gceist leis ach nach raibh aon drogall ar Mhary roimhe. Chuireadh an fuinneamh a bhí aici iontas orainn. Is beag cruinniú boird agus bhíodh ceann gach mí, ná cruinniú féile a chaill Mary i rith na mblianta. Bhaineadh sí an-sásamh as eagrú na féile. D'fhéadfaí brath uirthi i gconaí nuair a bhí

Pic. le Seán O Mainnín

Máire Bean Uí Chonaola

daoine ag teastáil le dhul ar dhoirse ag imeachtaí agus ar ndóigh má bhí bia le réiteach i gcomhar ócáidí ní raibh bean níos fearr, ní raibh gá lena iarraidh uirthi, bheadh sé tógtha aici uirthi fhéin. Bhíodh imeachtaí áirithe a raibh an-suim go deo aici iontu go mór mór an oíche áirneáin a bhíodh i Scoil na h-Airde sna blianta siar, ní chailleadh sí é sin. An damhsa ar an sean-nós mar a chéile, ba mhaith léi an doras a dhéanamh ag an ócáid sin agus cé nach mbíodh sí ag moltóireacht go h-oifigiúil, bhíodh sí ag déanamh a cuid moltóireachta féin agus bhíodh a tuairimí féin aici faoin damhsa. Muna raibh na steipeanna mar a déantaí iad sna tithe ceoil i gCamus le linn a h-óige ní bheadh aon phointí ag dul do na daimhseoirí, rud a d'fhágadh scaití nach mbeadh sí ar aon intinn leis na moltóirí. Bhíodh sí i gconaí ag Comórtas na n-Óg agus i gceannas ar an lá siamsaíochta a bhíodh eagraithe mar chuid den fhéile, don Aosach a bhíodh ag freastal ar na h-Ionaid lae i gConamara. Sna blianta deireanacha a mbíodh Mary ag eagrú na h-ócáide seo bhí sí féin níos sine ná an chuid is mó den dream a bhí ag freastal ar an imeacht ach ní cheapfá sin. Ach

sean nó óg bhí Mary sásta agus compordach i gcuideachta chuile aoisghrúpa. Nuair a bhíodh Geamaireachtaí an Phléaráca ar bóthar, théadh Mary chuile áit leo, timpeall Chonamara, Oileáin Árann, Gaillimh, An Eachléim, Rath Cairn, Baile Átha Cliath agus Béal Feirste. Ní chuireadh an taisteal tada as di ná na h-óicheanta deireanacha a leanadh iad. Bhíodh sí ar an doras is dhíoladh sí ticéid raifil agus thugadh sí cúnamh le glanadh agus pacáil suas, chomh maith le píosa cómhra a dhéanamh le daoine a chastaí uirthi. Is cuimhin liom uair a raibh Mary ag teacht abhaile tar éis saoire as Meiriceá, an lá céanna bhí muid ag dul go Rath Cairn leis an nGeamaireacht. Níl mé cinnte an bus a fuair sí ón aerfort i mBaile Átha Cliath nó bealach éigin eile ach bhí sí i Rath Cairn romhainn, áit a raibh oíche siamsaíochta sách déanach tar éis léiriú na geamaireachta. Ní mórán codlaidh a fuair aon duine mar bhí muid ag tabhairt ár n-aghaidh an mhaidin dár gcionn go Béal Feirste. Oíche dheireanach eile i mBéal Feirste. Bhí muid ar fad maraithé tuirseach ach ní mba amhlaidh do Mhary, ní raibh jetlag ná tuirse ag cur tada as di. Bhí sí ar ais ón Aifreann an mhaidin dar gcionn sula raibh aon duine eile ina suí.

Ní amháin go raibh Mary ar an Bhord Stiúrtha Phléaráca, bhíodh sí ag freastal freisin ar cheardlanna a bhí eagraithe ag Pléaráca, péintéireacht, scríbhneoireacht chruthaitheach agus ar an gceardlann físeáin agus eagarthóireachta. Bhain sí an-sásamh as an scríbhneoireacht, bhí sí mar bhall de bhanscríbhneoirí Ros Muc. Foilsíodh a h-ábhar sa leabhar *Idir Mná* agus is minic a bhí sí le cloisteáil ag léamh a cuid filíochta ar Raidió na Gaeltachta. Fuair na banscríbhneoirí agus a dteagascóir, an file agus an scríbhneoir Máire Holmes cuireadh le léamh in Ollscoil Harvard agus in áiteacha eile i mBoston i 1995. Ag an ócáid i Harvard rinne Mary cur i láthair faoin eagraíocht Pléaráca, faoin deis a thug na ceardlanna do dhaoine a theacht le chéile agus ar an spreagadh agus an tacaíocht a thug Máire Holmes don ghrúpa scríbhneoirí. Thug sí míniú ar a cuid píosaí filíochta féin, a léigh sí don slua macléinn a bhí ag an ócáid. Léigh sí freisin faoi dhó ag an bhféile idirnáisiúnta filíochta 'Cúirt' agus go minic ag na h-óicheanta filíochta a bhíodh ar siúl ag Féile Phléaráca. Bhíodh deireadh seachtaine as baile eagraithe mórán chuile bhliain don ghrúpa a bhí ag freastal ar an gceardlann péintéireachta. Bhí muid dó nó trí de chuarta in

1996 - Bhuach Mary Gradam an Phléaráca

Inis Meáin, in Inis Oírr agus in Inis Bó Finne. Ní péintéireacht ar fad a bhíodh ar siúl, bhíodh neart ceoil agus siamsaíochta ar siúl sna tithe ósta ar na h-oileáin san oíche. Bhí muid deireadh seachtaine in Inis Bó Finne agus muid ar fad ag fanacht i mbrú ach amháin Mary a bhí ag fanacht i dteach lóistín. Tar éis den cheol críochnú dúirt mé féin agus Chris, duine eile den na mná go siúlfaidh muid go dtí an teach le Mary. Cibé áit a ndeachaigh muid amú ar an mbealach, dá mbeadh muid ag siúl ó shin chinneadh orainn an teach a fháil agus bhí an oíche an-dorcha. Chonaic muid bailte beaga go leor in Inis Bó Finne an oíche sin agus bailte tréigthe muna fóidín meara a bhí orainn. Sa deireadh dúirt mé féin le Mary gurbh fhearr dúinn ar fad dul ag an mbrú agus go socródh muid rud éigin di. Bhí mé ag ceapadh nach mbeadh sí sásta ach diabhal locht a bhí aici air agus chuaigh sí ar ais linn. Ach nuair a bhain muid an brú amach bhí Seán Leainde, beannacht Dé lena anam, agus Gwen Uí Ghaora agus iad réitithe le dhul á gcuartú. Dhéanadh Mary gáire faoi seo, deireadh sí, "sé díol an diabail é má chloiseann aon duine go ndeachaigh muid amú agus gur caitheadh a dhul á gcuartú".

I 1996 nuair a d'eagraigh Club Óige Ros Muc le tacaíocht ó Phléaráca, Féile Chaitlín Maude, is í Mary a bhí i mbun bia agus deoch a réiteach san

Turlach O'Connor, Tommy Cevan Ó Níaidh, Réamonn Ó Mainín, Máire Bn. Uí Chonaola, Máire Ní Chualáin, Éamonn Ó Cúiv, Patricia Ní Chonghaile, Mairéad Ní Chualáin, Meta Uí Mháille & Peigi Ní Chonghaile

Ionad Fiontair do raibh i láthair. Tugadh cuireadh do Mhicheál D. Ó hUiginn a bhí ina Aire Gaeltachta ag an am agus thug sé óráid ag Tobar Bhriocáin agus nochtaíodh leac ag Tí Mhaude i gcuimhne Chaitlín. Sí Caitlín Uí Chonghaile, Beanacht Dé lena h-anam, Príomhoide Ghairm Scoil na bPiarsach, agus múinteoir na ndaltaí a d'eagraigh an ócáid a bhí ina bean a'tí ag an ócáid. B'shin í an bhliain freisin a bronnadh Gradam an Phléaráca ar Mhary ag oscailt oifigiúil na féile Tí Antaine Lee i Leitir Mealláin, gradam é seo a bhronntar mar aitheantas ar dhaoine a thugann a gcuid ama go deonach ag cur chun cinn an chultúir agus an phobail. Murach gur bronnadh an gradam ar Mhary an bhliain sin is dócha nach dtarlódh sé ina dhiaidh sin, mar sin é an t-aon bhliain nach raibh sí ar bhord stiúrtha Phléaráca ó bunaíodh an eagraíocht, agus dé réir na rialacha ní feidir an gradam a bhronnadh ar aon duine atá ar an mbord.

Siar i dtús na nochaidí cruthaíodh ceangal leis an mBreatain Bhig le cúnamh ó Gwyneth Uí Ghaora. Tháinig grúpa anall go Ros Muc ag Féile na

n-Oisrí. Tugadh cuireadh anonn an bhliain dár gcionn le bheith páirteach sa bhféile mhór bhliantúil "Cnapan" a bhíodh ar siúl i FFostrasal, baile beag sa mBreatain Bhig. Bhí Mary bainteach le heagrú amhránaithe, ceoltóirí agus daimhseoirí i gcomhair an turais. Tugadh trí nó ceathair de thurais ar fad go FFostrasol agus tá mé ag ceapadh go raibh Mary ar gach ceann acu. Ní taisteal agus féilte ar fad a bhíodh i gceist, bhíodh deireadh seachtainí traenála ag Pléaráca do bhaill an bhoird agus don fhoireann oibre ina mbíodh cuid mhaith oibre i gceist. Bhíodh clár oibre na bliana le leagan amach agus cúrsaí airgid agus maoinithe le réiteach. Ach taobh amuigh den obair dheonach a rinne sí le Pléaráca bhí go leor eile ar siúl aici sa bpobal freisin. Chuile bhliain d'eagraíodh sí bus le daoine a thabhairt go Cnoc Mhuire agus b'iontach an deis é do dhaoine nach raibh carr acu nó nach raibh fonn tiomána orthu agus mar a déarfadh sí "nár mhór an éirí amach é".

Ní bheidh a leithéid arís ann.